

Sixten Korkman

SITRA, Suomen elinvoiman lähteet-kehitysohjelma, vaikuttajafoorumi 1

21.9.2009

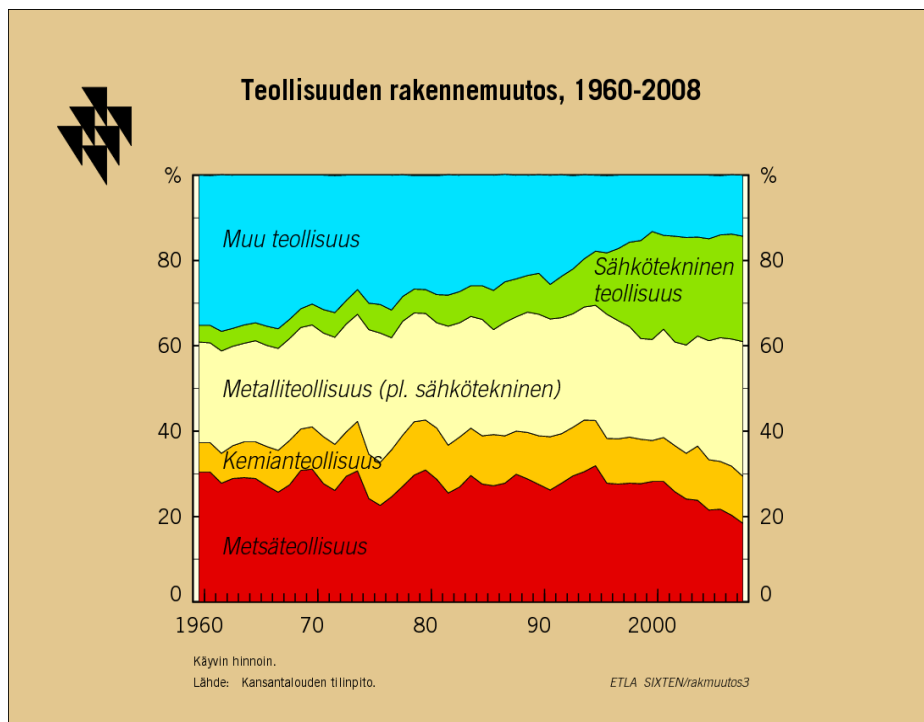
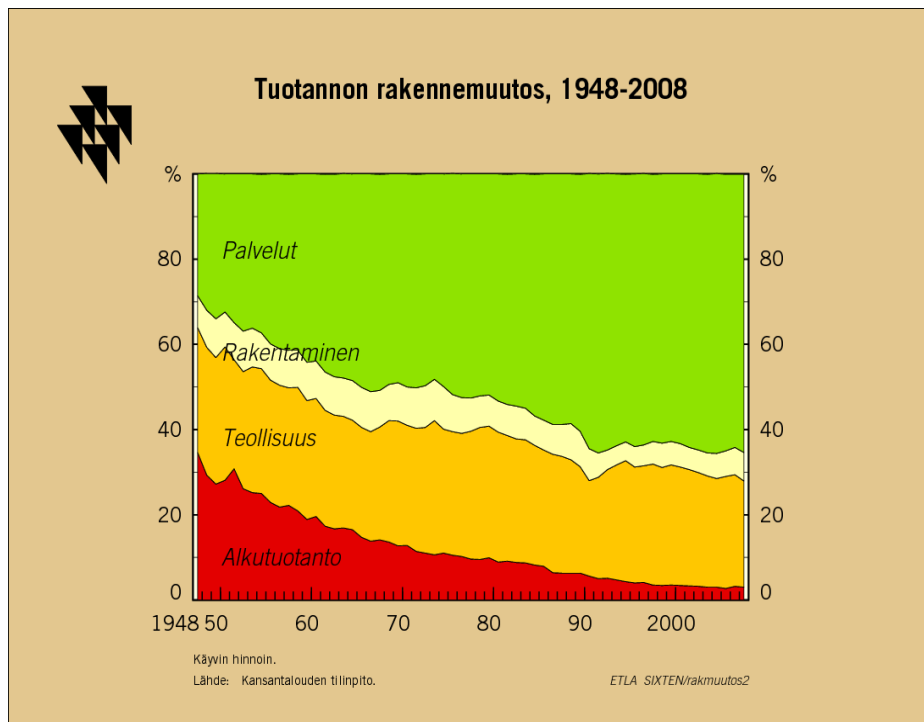
KASVUPOLITIIKAN STRATEGIA HAKUSESSA

Tämä puheenvuoro on kolmijakoinen. Ensin totean, että Suomella on takanaan loistava menneisyys. Sen jälkeen käsittelen meneillään olevaa murrosta ja muutospaineita. Lopuksi yritän tunnistaa joitakin kasvun tai kasvupoliittisen strategian lähtökohtia ja esitän niitä koskevia kysymyksiä.

Mutta aivan aluksi palautan anekdootinomaisesti mieliin sen, mitä kirjailija Kjell Westö sanoi kesällä Porissa, keskustellessaan Jorma Ollilan ja Martti Ahtisaaren kanssa Suomi-brändistä. Hän veti yhteen keskustelua kuvaamalla suomalaisen suhdetta itseensä ja muihin sanoin ”Mä en oo mitään - mut et säkään”, mikä poikkeaa amerikkalaisesta asenteesta ”You are brilliant - but so am I”. Voi olla, että meillä suomalaisilla on asenneongelma, ja voi olla, että sen korjaaminen vaatii paljon aikaa, kuten Jorma Ollila on todennut. Kummallista tämä terveen itsetunnon puute joka tapauksessa on, vaikea sitä on ymmärtää Suomen viime vuosikymmenien talouden ja yhteiskunnan kehityksen taustaa vasten.

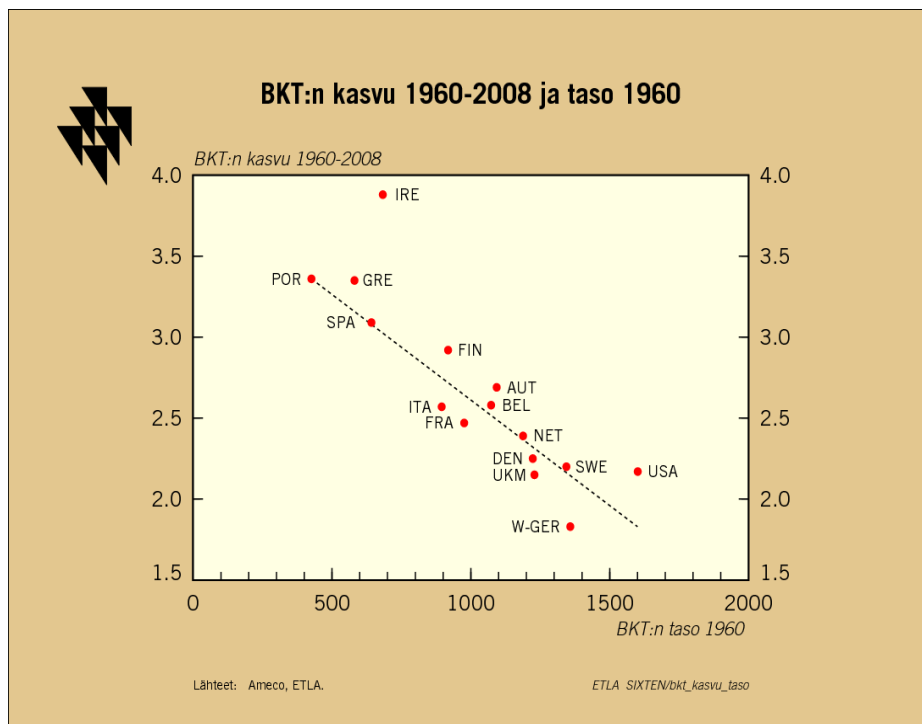
1. TAKANAMME ON LOISTAVA MENNEISYYS

Menneisyydestä esitän tässä vain kolme huomiota. Ensinnäkin Suomen talous on sotien jälkeisenä aikana läpikäynyt valtavan *rakennemuutoksen* (kuvio). Vuonna 1948 alkutuotannon osuus koko tuotannosta oli noin kolmannes ja palvelujen osuus sitä pienempi. Nyt alkutuotannon osuus on kutistunut muutamaan prosenttiin ja palvelujen osuus on kaksi kolmannesta. Teollisuuden osuus on koko tänä aikana pysynyt melko lailla ennallaan, ja muihin kehittyneisiin maihin nähden se on nykyään varsin iso. Sen sijaan teollisuuden sisäinen rakenne on muuttunut melkoisesti (kuvio), etenkin 1990-luvun laman jälkeisenä aikana.

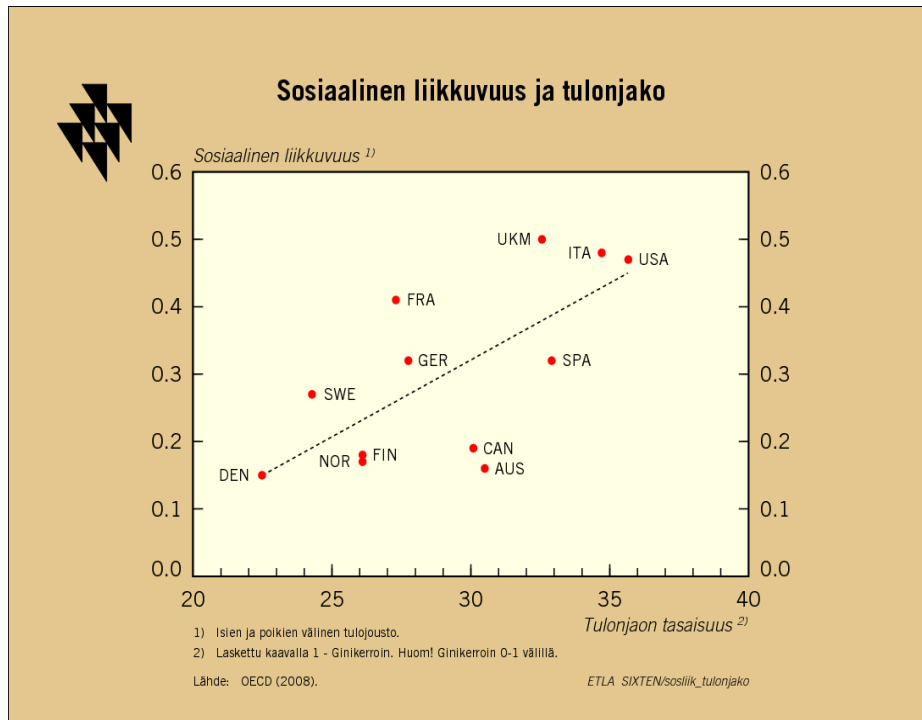

Rakennemuutos ei ole Suomelle mikään uusi haaste. Se on ollut nopeaa, se ei ole aina ollut hallittua, mutta sen kanssa on tultu toimeen ja siitä on hyödytty korkeamman tuottavuuden muodossa, se on vienyt yhteiskuntaa eteenpäin.

Toinen havainto on, että Suomen henkeä kohden lasketun *kokonaistuotannon kasvuvauhti* on viimeisen puolivuosisadan aikana ollut kohtuullisen nopeaa (kuvio). Tämä selitty osittain sillä, että Suomi on voinut hyödyntää perässä hiittäjän etua: ne maat, jotka vuonna 1960 olivat köyhiä, ovat kasvaneet silloin rikkaita maita nopeammin, catching up pätee samankaltaiset instituutiot omaavien maiden kohdalla. Suomi ei ole sellainen talouskasvun ihmemaa kuin Irlanti, mutta talouden kasvu on meillä ollut vahvaa, jonkin verran parempaa kuin olisi ollut syytä odottaa.

Kolmas huomautus on, että Suomi on *tasa-arvoinen maa* (kuvio). Suomessa tulonjako on, Gini-kertoimella arvioituna, muiden Pohjoismaiden tapaan tasaisempaa kuin muualla, ja (mikä tärkeämpää) sosiaalinen liikkuvuus on meillä suurempaa kuin muualla Euroopassa tai Yhdysvalloissa. Köyhään kotiin syntynyt lahjakas suomalainen voi hyvinkin tehdä uraa, apuna kun on hyvä koulu ja yleensä yhteiskunnan avulla tapahtuva investointi inhimilliseen pääomaan. Lähihistoriastamme voi sanoa, kuten meillä pohjanmaalla on tapana sanoa omista tekemisistämme: ”hyvää yritettiin, mutta priimaa pakkas tulemaan”. Suomi on hyvä maa, jos mittarina käytetään talouden tehokkuutta ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta.

Taloushistorian tutkijat korostavat yhteiskunnan instituutioiden ja arvojen merkitystä taloudellisen kasvun ja kehityksen perimmäisinä edellytyksinä. Miltä Suomi näyttää tällaisten ”fundamenttien” valossa? Oheisessa taulukossa esitetään Suomen ja muiden ns. vanhojen EU-maiden sekä Yhdysvaltojen ”ranking” niitä vertailtaessa eräiden yhteiskunnan instituutioita ja arvoja kuvaavien indikaattoreiden avulla (taulukko).

Ensimmäisessä sarakkeessa raportoidaan tunnettu, monia tekijöitä yhteen painottava WEF:in *kilpailukykyindikaattori*, joka antaa Suomelle neljännen sijan, Yhdysvaltojen sekä Ruotsin ja Tanskan jälkeen. Talouden kannalta tärkeää *oikeusvaltion toimivuutta* mittaa maailmanpankin ”Rule of Law”-indeksi (toinen sarake), Suomen sijainti jälleen neljäs. Toisen tärkeän instituution, *koululaitoksen*, osalta Suomi sijoittuu tunnetusti OECD:n mukaan kärkeen (kolmas sarake). Ihmisten välistä *luottamusta* mittaa WVS-kysely, jossa Suomi sijoittuu kolmanneksi (neljäs sarake). Ihmisten välinen luottamus parantaa monella tapaa yhteiskunnan toimivuutta, ja tutkimusten mukaan luottamus myös kasvattaa tuottavuutta mm. helpottamalla yritysten toiminnan hajauttamista. Richard Floridan kehittämän kolmen T:n (technology, talent, tolerance) *luovuusindeksissä* Suomi sijoittuu kolmanneksi (viides sarake). Amerikkalainen ajatushautomo, Heritage Foundation, antaa *vapausindeksissään* Suomelle kohtuulliseksi katsottavan kuudennen sijan (viimeinen sarake).

Instituutiot ja kulttuuri: Suomi kansainvälisessä vertailussa¹

	Kilpailukyky (WEF) ²	Oikeusvaltio (WB) ³	Koululaitos (PISA) ⁴	Luottamus (WVS) ⁵	Luovuus (WVS) ⁶	Vapaus (HF) ⁷
Yhdysvallat	1	9	12	5	2	2
Tanska	3	1	4	2	5	4
Ruotsi	2	3	7	1	1	9
Suomi	4	4	1	3	3	6
Englanti	7	8	10	10	7	3
Irlanti	11	6	8	7	11	1
Saksa	5	7	6	6	6	8
Ranska	8	10	9	14	9	-
Belgia	10	11	3	9	7	7
Itävalta	9	1	5	8	10	10
Hollanti	6	5	2	4	4	5
Italia	14	15	14	11	13	-
Espanja	12	12	11	13	11	11
Portugali	13	13	13	15	15	-
Kreikka	15	14	15	12	14	-

¹ Taulukossa esitetään EU15-maiden ja Yhdysvaltojen ranking eri ulottuvuuksia mittaavien indeksien avulla.

² World Economic Forum (2009), Global Competitiveness Index.

³ World Bank, Rule of Law Index.

⁴ OECD, Mathematical skills.

⁵ World Value Survey, percent of positive response to "Can, in general, other people be trusted?"

⁶ Richard Florida, Harvard Business Review 2004, Creativity Index.

⁷ Heritage Foundation, Index of Economic Freedom.

Valitut indikaattorit ovat osin mielivaltaisia ja niihin liittyy runsaasti varauksia, mutta ne ovat maailmalla laajassa käytössä ja ne pyrkivät mittaamaan ulottuvuuksia, joita monet tutkijat pitävät hyvän taloudellisen kehityksen edellytyksinä. Joka tapauksessa voi sanoa kansainvälisen ”benchmarkkauksen” tukevan käsitystä, että monet perustekijät ovat Suomessa kunnossa.

Menestyminen vaatii toki perusedellytysten lisäksi järkevän strategian omaksumista ja sitä toteuttavaa politiikkaa. Voi kysyä, mistä Suomen myönteinen kasvukehitys tässä strategiamielessä on johtunut? Syventymättä aiheeseen voi palauttaa mieliin, että meillä ainakin 1970-luvulle asti, osin sen jälkeenkin, pyrittiin kaikin keinoin ylläpitämään korkeaa *investointiastetta*. Tämän tavoitteen tukemiseksi valjastettiin rahapolitiikka, verotus, rahoitusmarkkinoiden säätely ja valtion budjettipolitiikka - perustein, joita presidentti Kekkonen esitti selkeästi jo vuonna 1952 kirjassaan ”Onko maallamme malttia vaurastua”.

Sittemmin painopiste siirtyi *koulutuksen* merkityksen korostamiseen: suuri osa nuorista haluttiin kouluttaa ylioppilaiksi ja eri puolelle maata rakennettiin runsaasti uusia korkeakouluja.

Suuren laman kynnyksellä ja aikana oivallettiin uuden teknologian, *T&K-panostusten ja innovaatiopolitiikan* merkitys, ja tämän kortin varaan on kasvupolitiikkamme sen jälkeen paljolti rakentunut.

Toki monet muutkin tekijät ovat vaikuttaneet kasvuamme, kuten toistuvat devalvaatiot, idänkauppa, ja viime laman jälkeen erityisesti Nokian huikea menestys.

Mainitut strategiat olivat kukin aikansa lapsia, ne ovat palvelleet meitä pääosin hyvin, niissä on vieläkin paljon arvokasta. Mielenkiintoista on sekin, että meillä, ainakin jälkeinpäin katsottuna, aina näyttäisi olleen jokin yleisesti omaksuttu kasvustrategia. Vaan eipä ole enää; tämän päivän Suomessa ei ole mitään selkeää, vakuuttavaa, laajasti omaksuttua kasvupoliittista strategiaa. Tässä mielessä pallo on hukassa, kasvupolitiikan strategia hakusessa.

2. MURROS JA MUUTOSPAINHEET

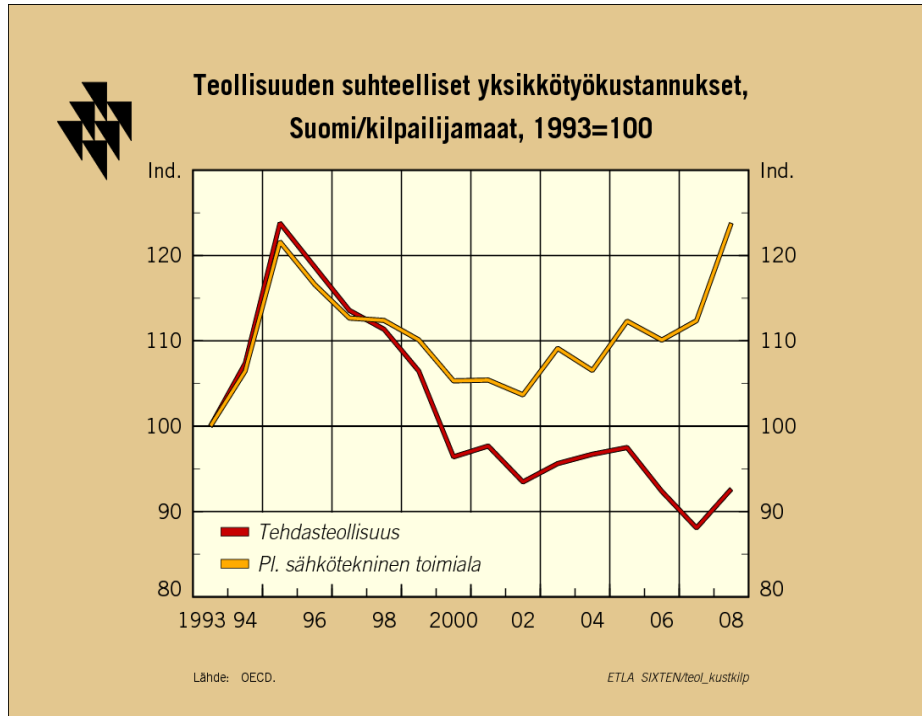
Meneillään olevan globaalin *kriisin* takia Suomen talous on nyt tietenkin suurissa vaikeuksissa. Osaltaan ongelmat lieventyvät kriisin väistyessä. Olisi kuitenkin useastakin syystä vakava virhe kuvitella, että kriisin jälkeen palataan kriisiä edeltävälle kasvu-uralle.

Ensinnäkin itse kriisi langettaa varjoja kauas tulevaisuuteen. Budjettialijäämät kasvattavat valtion velkaa varsin merkittävästi. Nyt tekemättä jäävät investoinnit ja T&K-panostukset heikentävät tuottavuuden kasvua pitkäksi aikaa. Korkealle kohoava työttömyys jää inhimillisen pääoman rapautuessa osin pysyväksi, ja kriisin takia nyt menetettäviä työpaikkoja ei hevin saada takaisin.

Globalisaatio on kriisin takia ottanut joitain taka-askelia, kansallinen protektionismi nostaa päätään ja rajoittaa markkinoiden avoimuutta, mutta tämä ei tarkoita globalisaatioprosessin loppumista. Aikamme megatrendi jatkuu tulevina vuosina ja heijastuu edelleen kansainvälisen työnjaon muuttumisena, lisääntyvänä yritystoiminnan kansainvälistymisenä, työvoiman ja ihmisten laajempina migraatiovirtoina ja maapallon eri osien keskinäisen riippuvuuden voimistumisena. Suomi on tunnetusti hyötynyt suuresti globalisaatiosta. Mutta Suomen talouden peruspilarit - metsä, metalli ja elektroniikka - ovat eri syistä kohdanneet ja kohtaavat myös vastedes suuria haasteita. Niiden varaan talouden kasvu ei voi enää rakentua. Palveluiden, yhä useammin korkeaan osaamiseen nojautuvien palvelujen osuus kansantaloudesta kasvaa (ja täytyy kasvaa), myös

viennissä. Samalla kansainvälinen kilpailu aiheuttaa jatkuvia paineita kotimaisten kustannusten alentamiseen.

Tässä yhteydessä on syytä todeta, että Suomen hintakilpailukyky suhteellisilla yksikkötyökustannuksilla mitattuna näyttää tänä päivänä edelleen hyvältä (kuvio) koko teollisuuden tasolla, mutta näin ei ole jos siitä puhdistetaan elektroniikkateollisuus. Devalvaatioiden jälkeen vuonna 1993 hintakilpailukykyimme oli erittäin hyvä. Sen jälkeen suhteelliset yksikkötyökustannuksemme yhteisessä valuutassa ovat edelleen alentuneet lähes kymmenen prosenttia koko teollisuuden tasolla, mutta nousseet yli 20 prosenttia muun kuin elektroniikkateollisuuden osalta. Ero johtuu elektroniikkateollisuuden painosta ja aivan omaa luokkaa olevasta tuottavuuskasvusta, joka kuitenkin myös heijastuu hintojen laskuna (puolittumisena viime vuosikymmenen aikana) ja Suomen vaihtosuhteen heikkenemisenä (joka on ollut noin 20 % viime vuosikymmenen aikana). Syytä huoleen on, sillä viime vuoden jälkeen kilpailukykyimme on edelleen heikentynyt valuuttakurssimuutosten ja palkkojen nousun takia. Lisäksi Suomen kuluttajahintataso on korkeampi kuin muissa euromaissa ja jopa noin 20 prosenttia korkeampi kuin esimerkiksi Saksassa, Itävallassa tai Hollannissa.

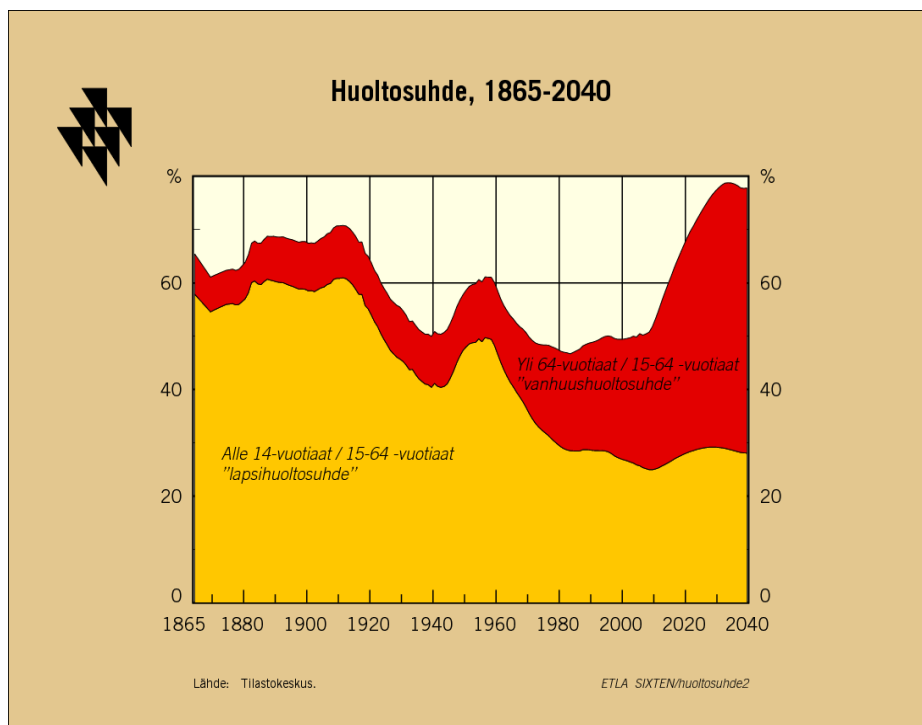

Kilpailukykyä on syytä lähestyä myös laajemmasta näkökulmasta. Tällöin korostuvat kansainvälinen verkostoituminen, joka tutkimuksen puolella on Suomessa edelleen liian heikkoa, ja

kyky luoda ”kasvuklustereita”, toisiaan täydentäviä toimijoita houkuttelevia ja kansainvälisesti kilpailukykyisiä osaamiskeskittymiä. Mahdollisuudet tähän lienevät parhaat kasvukeskuksissa, erityisesti pääkaupunkiseudulla. Tähän tepsivät keinot ansaitsevat kaiken mahdollisen huomion.

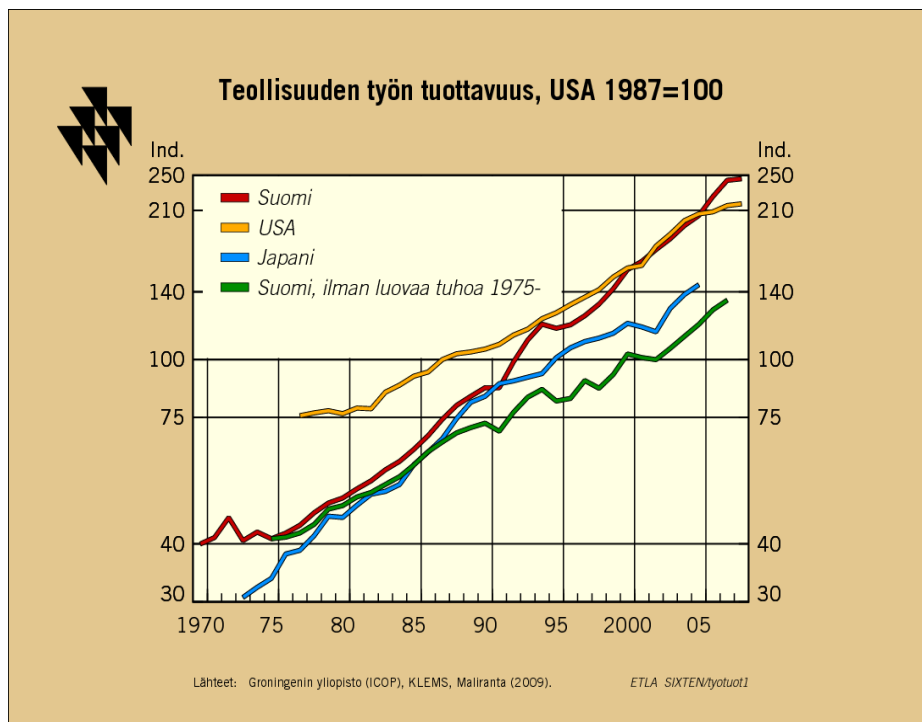
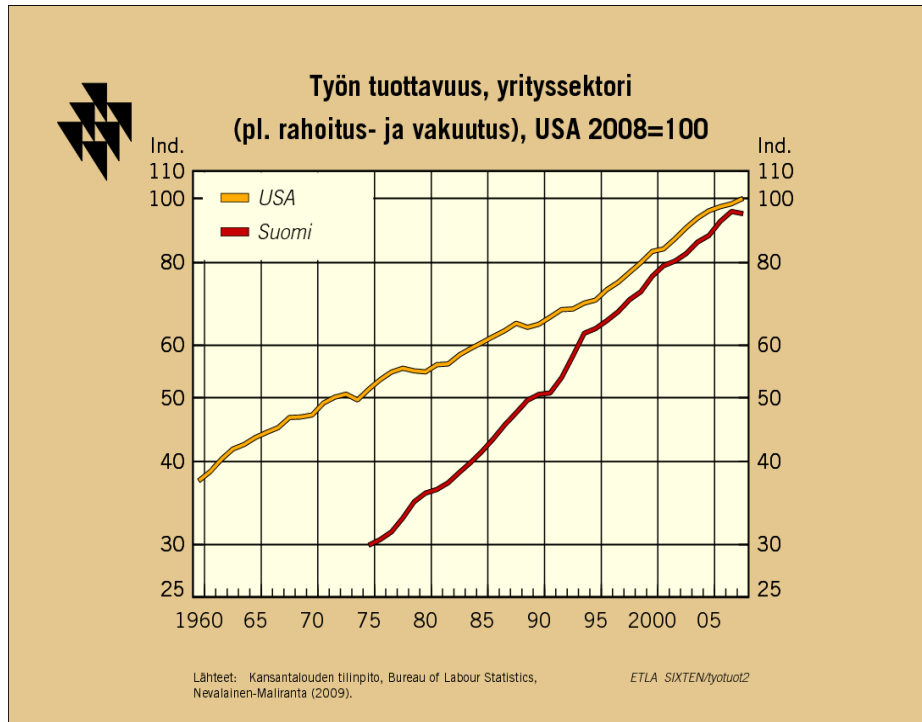
Ilmasto- ja energiapolitiikka ovat nyt kansainvälisen politiikan keskiössä, syystä, ja kehitys näillä alueilla pitää Suomen kannalta sisällään suuria haasteita, niin uhkia kuin mahdollisuuksia. (Aihe on tärkeä, mutta siihen ei ole tässä mahdollista syventyä.)

Väestön ikääntyminen on jo pitkään nähty kansantaloutemme ja etenkin julkisen talouden suurena haasteena (kuvio). Syystä, sillä väestön huoltosuhde on nopeasti muuttumassa epäedullisemmaksi kuin mitä se on ollut koskaan tiedossa olevan historian aikana, oltuaan sitä ennen parin vuosikymmenen ajan edullisempi kuin koskaan aiemmin. Hyvinvointivaltio rakennettiin aikana, jolloin väestön ikärakenne oli edullisimmillaan; ei ole kummallista, että hyvinvointivaltion rahoitus näin dramaattisen muutoksen toteutuessa joutuu kovalle tai hyvinvointivaltio rahoituskriisiin.

Teknologian merkitys on korostunut. Suomen kasvu viime laman jälkeisenä aikana on ollut merkittävässä määrin sidoksissa Nokiaan ja ICT-klusteriin. Viennin rakenne on monipuolistunut, yritysten toiminta kansainvälistynyt ja teollisuuden T&K-panostukset kohonneet kiinteitä investointeja suuremmiksi. Samalla olemme lähestyneet tai saavuttaneet eturintamaa, ”the

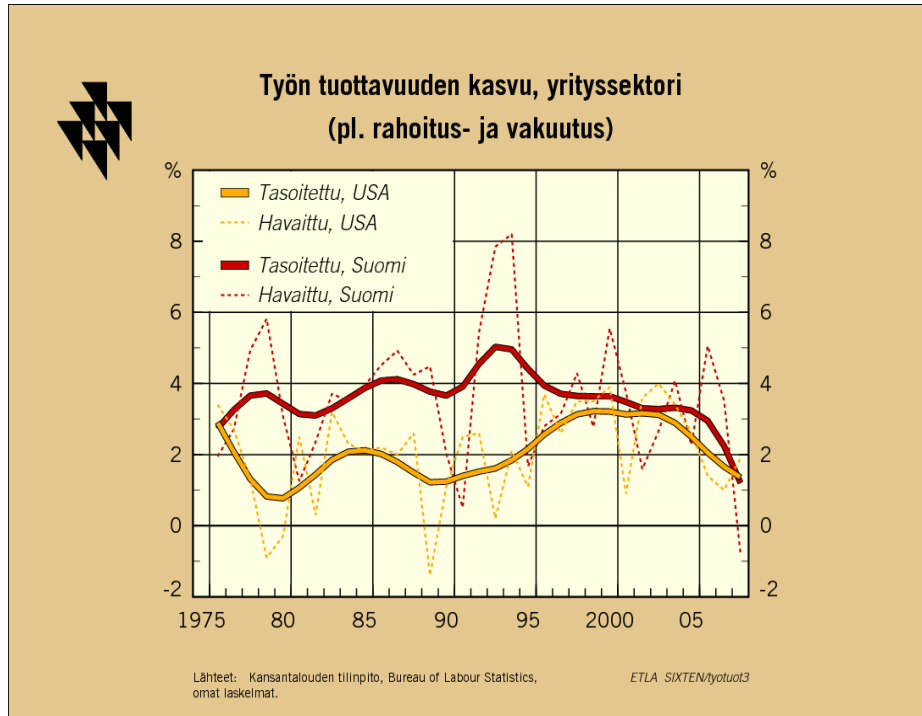
technological frontier” (kuvio). Parhaiden käytettävissä olevien tietojen valossa muiden yritysten kuin rahoituslaitosten työn tuottavuus on nyt jo hyvin lähellä Yhdysvaltojen tasoa. Teollisuuden osalta tämä on vieläkin selvempää (kuvio), suhteessa sekä Yhdysvaltoihin että Japaniin, ja tältä osin kuvio myös havainnollistaa ”luovan tuhon” vaikutuksia (vihreän ja punaisen käyrän erotus), eli sitä

tuottavuuden varsin merkittävää kasvua, joka johtuu työvoiman siirtymisestä vähemmän tehokkaista toimipaikoista tehokkaampiin toimipaikkoihin.

Tiedon keskeinen asema taloudessa asettaa uusia vaatimuksia tuotannon organisoimiselle ja johtamiselle, kuten myös työmarkkinoille, rahoitukselle, julkiselle sektorille ja talouspolitiikalle. Ei ole kyse vain ICT-tuotannosta vaan myös tietotekniikan soveltamisesta ja sen avulla tapahtuvasta toimintatapojen uudistamisesta. Tähän arvioidaan usein sisältyvän suuria tuottavuuden kasvumahdollisuuksia jopa vuosikymmeniksi.

On kuitenkin esitetty myös varovaisempia käsityksiä, joiden mukaan ICT, geneerisestä luonteestaan huolimatta, ei sittenkään aiheuttaisi kovin pitkään jatkuvaa tuottavuuden kasvun nopeutumista. Tässä voidaan viitata havaintoon (kuvio), jonka mukaan tuottavuuden kasvu näyttäisi jo 2000-luvun puolivälissä ja ennen kriisiä hidastuneen ensin Yhdysvalloissa ja sitten myös Suomessa. Joka tapauksessa teknologia itsessään ei nosta tuottavuutta, sen hyödyntäminen edellyttää komplementaarisia investointeja ja henkilöstön kouluttamista sekä organisaatioiden sopeuttamista.

Kokonaisuutena ottaen kriisistä ja tunnistettavissa olevista muospaineista voi päätellä mm. että:

- vatedes talouden on kannettava aiempaa raskaampi taakka (huoltosuhde heikkenee, julkisella taloudella on rakenteellinen alijäämä) ylämäkeen ja vastatuuleen (perässä hiihtäjän etu on menetetty, kansainvälinen kilpailu kovenee);
- aiemmat kansantalouden peruspilarit (metsä, metalli, elektroniikka) eivät enää kannata samassa määrin;
- aiemmat kasvustrategiat olivat hyviä (tarvitsemme investointeja, koulusta, T&K-panostuksia) mutta ne eivät enää riitä; ja
- meneillään on edelleen paradigmanmuutos taloutta ja talouspolitiikkaa koskevassa ajattelussa, heijastaen osin jo tapahtunutta siirtymistä jälkitekolliseen tai tietoyhteiskuntaan, jossa korkeaan osaamiseen perustuva palveluiden kehittäminen on keskeisessä asemassa.

3. KASVUPOLITIIKAN KIINNEKOHTIA

Taloudellisen kasvun tai kasvupolitiikan strategian lähtökohtia pohdittaessa on syytä kiinnittää huomiota mm. valtion rooliin, verotukseen, työnteon ja yrittäjyyden puitteisiin sekä poliittiseen päätöksentekoon.

3.1 Valtion roolista

Palveluvaltaiselle ja tietopohjaiselle taloudelle on ominaista, että taloudellisten päätösten edellyttämä tieto on laajasti hajallaan eri alojen ja alueiden toimijoilla, yksittäisillä yrityksillä ja kotitalouksilla, jolloin talouden ja tuotannon suunta määräytyvät entistä selvemmin markkinoilla, siellä toimivien talousyksiköiden vuorovaikutuksen pohjalta. Yleisesti ottaen valtiovallalla ei ole tiedollisia edellytyksiä talouden ohjaamiseen menestyksekkäästi investointien tai muiden panostusten kohdentumista koskevilla päätöksillä. Tällaisissa oloissa on viisasta ja tärkeää, että valtio pääasiassa pyrkii vaikuttamaan vain talouden yleisiin toimintaedellytyksiin.

Pidättäytyminen ”dirigismistä” ei vähennä julkisen vallan toiminnan merkitystä talouden tehokkuuden edellytyksenä. Kyse ei ole vain yhteiskunnan perusrakenteen ylläpitämisestä eli ns. yövartijavaltiosta. Hyvinvointivaltio voi niinkään parantaa yksilön ja yhteiskunnan sopeutumiskykyä ja menestymisen edellytyksiä mm. riskejä tasaavan sosiaaliturvan ja inhimillistä pääomaa kasvattavan koulutuksen kautta.

Valtion toiminnan keskeinen reunaehto on, tai pitäisi olla, että julkinen sektori on kestävästi rahoitettavissa siedettävällä veroasteella. Nyt näyttää siltä, että Suomella on upea julkinen sektori, mutta siihen nähden aivan liian pieni kansantalous. Vaarana on tämän takia ajautuminen hitaan kasvun sekä julkisen talouden velkaantumisen ja veronkiristysten itseään ruokkivaan kierteseen.

Talouspolitiikan painopisteitä pohdittaessa on syytä lähteä liikkeelle siitä havainnosta, että monilta osin emme tarvitse mitään uutta strategiaa. Ongelmat on monelta osin tunnistettu aivan oikein, ja keinotkin ovat tiedossa, vain toimenpiteiden toteutus puuttuu. Tiedämme esimerkiksi, että opiskeluaikoja tulisi lyhentää, mihin tarvitaan myös taloudellisia kannustimia. Suomalaisten tulee vastedes siirtyä eläkkeelle keskimäärin nykyistä myöhemmin, mikä edellyttää ei vain työnteon viihtyisyyden lisäämistä vaan myös mm. eläkejärjestelmän parametrien rukkaamista. Työttömyysturvaa tulisi kehittää työn vastaanottamista ja liikkuvuutta edistäväksi työttömyysturvan ajallisella porrastamisella ja työn ehtojen tiukentamisella etenkin nuorten osalta. Toki juuri nyt ongelmana on kriisi ja työn kysynnän puute, mutta tuonnempana voimme yltää korkeampaan työhön osallistumisasteeseen. On olemassa keinoja työllisyysasteen nostamiseksi ja niitä on pystyttävä käyttämään, muuten talouden kasvu jää toiveeksi ja hyvinvointivaltio tulee tiensä päähän.

Olellainen kysymys on, miten suhtaudumme verotukseen. Hämmästyttävää on ollut huomata, miten nopeasti ja laajasti poliittiset puolueemme ovat omaksuneet kannan, jonka mukaan julkisen talouden tasapainottaminen edellyttää verotuksen kiristämistä. Syntyy mielikuva, että tämä on pääasiallinen tai jopa ainoa keino julkisen talouden tasapainottamiseksi kriisin jälkeen. Tällainen näkemys on taloudellisen kasvun nimissä torjuttava. Ensimmäinen savotta on työurien pidentäminen työllisyysasteen ja veropohjan kasvattamiseksi. Toinen tärkeä linja on julkisen menotalouden hillitseminen mm. palvelutuotantoa tehostamalla, mitä voidaan edistää sekä rakenteita muuttamalla että palveluja tuotantoa ulkoistamalla.

Epäilemättä myös verotuksen kiristäminen voi osoittautua ajan mittaan tarpeelliseksi. Tällöin olisi oikeudenmukaisuuden lisäksi annettava riittävä paino myös verotuksen merkitykselle talouden tehokkuuden ja kasvun kannalta. Hallituksen päätökset ruuan arvonlisäveron tai eläkkeiden verotuksen keventämiseksi ovat tässä katsannossa huonoja ratkaisuja. Veroista päätettäessä olisi kannettava huolta taloudellisen toimeliaisuuden edellytyksistä: haluamme yritysten sijoittuvan Suomeen ja toimivan täällä, ja toivomme hyvät kannusteet työllistämiseksi ja työn

vastaanottamiselle. Työhön kohdistuva verokiila on Suomessa varsin iso, myös yhteisöverokanta jonkin verran korkeampi kuin muissa EU-maissa keskimäärin. On pyrittävä pitämään yhtiöverokanta ja työn verotus kohtuullisina, myös kansainvälinen verokilpailu muistaen.

Valitettavan vaikeaa on löytää veromuotoa, johon ei liittyisi ongelmia kansainvälisen verokilpailun tai työllistämisen näkökulmasta (vaikka kiinteistövero ansaitsee maininnan). Joillakin tahoilla tähyillään pääomatuloverotuksen suuntaan, mutta tämän varaan ei voi paljoakaan laskea. Sen fiskaalinen merkitys ei ole kovin suuri, ja sitä olennaisesti kiristettäessä on vaarana pienten ja keskisuurten yritysten rahoituksen vaikeutuminen. Lisäksi veronkierto voi yleistyä ja omistusta siirtyä ulkomaille. Yhtiövero huomioon ottaen listattujen yhtiöiden jakamiin osinkoihin kohdistuu joka tapauksessa noin 40 prosentin verokanta, mitä on vaikea pitää erityisen matalana. Kaiken kaikkiaan on syytä lähteä siitä, että Suomen talousongelmia ei ratkaista verotusta kiristämällä, vaikka välillisen verotuksen puolella jotain liikkumatilaa onkin.

Talouden haasteiden ja toimintaedellytysten tukemisen kannalta on talouspolitiikan painopisteitä ja ratkaisuja ruodittaessa syytä antaa painoa mm. seuraaville linjauksille:

- tasoltaan *kohtuullinen verotus*, etenkin työnteon ja yrittäjyyden kannalta;
- *neutraali verotus*, joka ei suosi velkavetoisia (ja talouden kriisinsietokykyä heikentäviä) rahoitusrakenteita;
- toimivat *rahoitusmarkkinat* (ja erityisrahoitusjärjestelyt);
- vahva panostus *inhimilliseen pääomaan* eli kouluun, yliopistoihin (ml. meneillään oleva uudistus) ja tutkimukseen;
- hyvä yhteiskunnallinen *infrastruktuuri*, joka on nähtävä myös kilpailukykytekijänä;
- riittävästi työhön kannustava *sosiaaliturva*;
- *lapsiperheille* annettava paino yhteiskuntapolitiikassa;
- *julkisen palvelutuotannon* ulkoistaminen mahdollisuutena;
- pitkäjänteiset ja kansantaloudellisesti perustellut *energiaratkaisut* ....

Yleistäen ja yksinkertaistaen: valtiiovallan on politiikkaansa muotoiltaessa kannettava huolta hyvän yhteiskunnan perusedellytyksistä sekä työnteon ja yrittäjyyden kannusteista.

3.2 Työmarkkinoista ja yritystoiminnasta

Suomen *työmarkkinat* toimivat kansainvälisesti katsoen kohtuullisen hyvin. Ne nojautuvat työmarkkinajärjestöjen sopimustoimintaan pikemmin kuin lainsäädäntöön, mikä yleensä helpottaa järkevien ratkaisujen löytämistä. Työikäisen väestön kääntyessä laskuun on kuitenkin syytä vahvistaa työvoiman tarjonnan kannustimia (kuten edellä jo on todettu).

Palkanmuodostuksessa tulopolitiikan kausi on takana ja suunta on kohti aiempaa hajautetumpaa palkanmuodostusta. Tälle suuntaukselle on uuden teknologian, uusien tuotantotapojen ja organisaatiomuotojen sekä yritystoiminnan globalisoitumisen oloissa selkeät perusteensa. Samalla on kannettava huolta siitä, että eri sopimusalojen palkankorotusten taso on pääsääntöisesti samaa suuruusluokkaa, tai että joka tapauksessa vältytään eri sopimusalojen välisestä palkankorotusten kilpajuoksusta.

On kysytty miksi keskitetyt ratkaisut eivät kelpaa, jos kerran koordinaatiota kuitenkin tarvitaan? Viitaten muihin Pohjoismaihin voi tehdä vastakysymyksen: mihin tarvitaan keskitettyjä, kun koordinaatio voidaan toteuttaa muutenkin? Koordinaation etu keskitettyyn nähden on, että hajautus jättää sopimusaloille vapauden päättää palkankorotusten muodosta ja jakautumisesta. Lisäksi meillä nykyisin on huonosti varaa niihin valtion piikkiin meneviin huomenlahjoihin, joita tulopoliittiset ratkaisut yleensä edellyttivät.

Taloudesta puhuttaessa on tapana korostaa yrittäjyyden merkitystä. Talouden uudistumisen kannalta on kuitenkin syytä alleviivata lähinnä ns. *kasvuyrittäjyyden* keskeistä roolia. Tällöin on kyse yrittäjästä (”entreprenör”), joka kaupallistaa innovaatioita, kantaa riskiä, koordinoi ja johtaa toimintaa, pyrkimyksenä luoda uusia tuotteita tai palveluja sekä uutta ja nimenomaan kasvavaa liiketoimintaa. Näin syntyvien kasvuimpulssien kansantaloudellinen merkitys on pitkällä aikavälillä ratkaiseva, tapahtuivat ne sitten uusien yritysten kautta tai jo olemassa olevien yritysten sisällä. Yrittäjyyttä pohdittaessa on kansantalouden kannalta siten perusteltua kiinnittää erityistä huomiota kasvuyrittäjyyden pidäkkeisiin ja kannusteisiin, mm. verotuksessa ja rahoituksessa.

Innovaatiot ovat tärkeä kasvun lähde, jota Suomessa on jo pitkään osattu edistää. Silti voi olla syytä korostaa, että innovaatioiden ei tarvitse olla teknologisia, ne voivat muilla keinoin luoda tai hyödyntää uusia liiketoimintamahdollisuuksia. Hyvin monet esim. Yhdysvaltojen tai Ruotsin ja Tanskan kannattavimmat yritykset takovat rahaa toiminnasta, jolla ei ole paljoakaan tekemistä

korkean teknologian kanssa. Suomen yritystoiminta on perinteisesti ollut muihin maihin verrattuna kovin insinöörivetoista ja liian vähäisessä määrin asiakaslähtöistä; tämä on kliche – mikä ei tarkoita etteikö se olisi totta. Voi myös kysyä, onko meillä innovaatiopolitiikka osin alistettu aluepolitiikan keinoksi tavalla, joka heikentää kansainvälisesti kilpailukykyisten osaamiskeskittymien muodostumista.

Aina on mahdollisuuksia kannattavaan yritystoimintaan; ongelmana on mahdollisuuksien tunnistaminen sekä rohkeus ja kyky niiden kaupalliseen hyödyntämiseen. Yleisten puitteiden ja kannustimien ohessa olennaista on henkinen valmius riskinottoon ja uuden kokeilemiseen, johon yhteiskunnan ilmapiiri ja poliittinen kulttuuri osaltaan vaikuttaa. Suomen osalta voi pitää pulmana, että tämä maa on elelleen hengeltään melko autoritääriäinen maa, olemme taipuvaisia konformismiin, ja olemme kahdella kielellä vaikeneva kansa.

Brysselissä kuultu anekdootti anekdootti kertoo siitä, kuinka iso elefantti yllättäen ilmestyi väkijoukon sekaan pienen kaupungin torille. Siellä elefantin kohtasivat ranskalainen, saksalainen, ruotsalainen ja suomalainen, joiden reaktiot olivat toisistaan poikkeavia:

- *ranskalainen* ihastui, sillä elefantin ilmestyminen teki torista entistäkin upeamman esteettisen kokonaisuuden;
- *saksalainen* halusi kutsua poliisin viemään elefantin eläintarhaan;
- *ruotsalainen* pyysi heti kunnallista eläinsuojeluvirastoa ottamaan elefantti hellään huostaansa; ja
- *suomalainen* kysyi huolestuneena itseltään: mitähän elefantti ajattelee minusta?

Saatamme todellakin tarvita kansallista itsetutkiskelua ei vain Suomi-brändin kirkastamiseksi, vaan myös tai ennen kaikkea terveen itsetunnon kehittämiseksi sekä henkisen ilmapiirin virkistämiseksi.

3.3 Poliittisista edellytyksistä

Lopuksi on syytä asettaa kysymys: Onko meillä poliittisia edellytyksiä talouden kasvua tukeviin linjauksiin jos tai kun ne edellyttävät monille äänestäjille mieluisten etuuksien tai palvelujen leikkaamista tai verotuksen kiristämistä?

Suomen politiikan perusteet voi nähdä eri tavoin. Yksi tulkinta on, että Suomen menestyminen on perustunut sopimusyhteiskunnan, hyvinvointivaltion ja markkinatalouden yhdistelmään, joka on luonut pohjan kolmikannalle ja korporatismille sekä julkisen palvelutuotannon laajenemiselle ja globalisaation hyväksyttävyydelle. Pessimistisen tulkinnan mukaan tämä Suomen ”salaisuus” on tullut tiensä päähän koska

- markkinatalous on kriisin myötä diskreditoitu;
- hyvinvointivaltio on alijäämien takia romuttumassa; ja
- sopimusyhteiskunta on tuposta luopumalla jo kuopattu.

Vaihtoehtoisen ja optimistisemmän tulkinnan mukaan Suomessa on jo pitkään ollut ja on edelleen voimassa perustavaa laatua oleva yhteiskunnallinen kompromissi, jossa elinkeinoelämä tunnustaa hyvinvointiyhteiskunnan ja työväenliike markkinatalouden. Yksityiskohdista voi olla erimielisyyttä, mutta konsensus peruslinjauksesta sallii pragmatismien päätöksenteossa.

Joka tapauksessa yhteiskunnallinen päätöksenteko nykyoloissa tarvitsee paitsi työmarkkinajärjestöjen ymmärrystä myös ja ennen kaikkea laajaa poliittista ja poliittisten puolueiden hyväksyntää sellaisten päätösten mahdollistamiseksi, jotka luovat talouden kasvun edellytyksiä ja turvaavat julkisen talouden rahoituksen kansantaloudellisesti kestäväällä tavalla. Kysymys kuuluu: Onko meidän poliittisilla puolueilla tähän tahtoa ja kykyä?

Yhteenveto edellisestä on, että

- takanamme on loistava menneisyys;
- uusien haasteiden valossa entiset kansantalouden tukipilarit ja vanhat strategiat eivät kuitenkaan enää ole riittäviä;
- kasvun lähtökohdat ovat heikot, kasvu ei tule kuin manna taivaalta;
- fundamentit ovat Suomessa monelta osin kunnossa;
- valtio ei luo kasvua, parhaimmillaankin vain sen edellytyksiä;
- monelta osin tarvittavat toimet ovat strategiapohdinnasta riippumatta jo tiedossa, vain toteuttaminen uupuu;
- julkinen talous on kestäättömällä tolalla;

- verotuksen rooli voi julkisen talouden tasapainottamisessa olla vain toissijainen, etenkin yhtiö- ja tuloverotusta on kasvun kannalta syytä olla kiristämättä; ja
- Suomen menestyminen asettaa suuria vaatimuksia kansakunnan henkiselle vireydelle ja poliittiselle johtajuudelle.

Tämän puheenvuoron pääasiallisen tarkoituksena ei kuitenkaan ole antaa vastauksia vaan pikemminkin pohtia ongelmia ja kasvun lähtökohtia. Loppukanettina ja liitteenä on siksi joukko kysymyksiä, joista jotkut on retorisia, joihinkin on edellä jo annettu vastaus, toiset ovat avoimia ja vaikeita, kaikki toivon mukaan kuitenkin tärkeitä tai pohdinnan arvoisia.

KYSYMYKSIÄ:

1. KASVUN LÄHTÖKOHDAT: Onko edellytyksiä kestävästi vahvalle kasvulle?
2. ITC: Onko sen merkitys ja mahdollisuudet ymmärretty laajasti oikein?
3. OSAAMISKILPAILU: Onko se enenevästi metropolien välistä kilpailua?
4. VEROTUS: Onko verotuksen kiristäminen nykytasoltaan kasvupoliittisesti hyväksyttävissä?
5. VALTION ROOLI: Tuleeko sen olla ohjaava tai edellytyksiä luova, miten?
6. KASVUYRITTÄJYYS: Onko tärkeää, miten sitä voidaan parhaiten edistää?
7. PALKANMUODOSTUS: Osataanko Suomessa yhdistää palkkamaltti ja hajautus?
8. INSINÖÖRIVETOISUUS: Onko innovaatiopoliittinen ajattelu Suomessa liian insinöörivetoista?
9. KULTTUURI: Onko pulmia arvojen, itsetunnon, henkisen ilmapiirin saralla?
10. POLITIIKKA: Onko puolueilla tahtoa/kykyä kasvupoliittisesti kestävä julkisen talouden saneerauksen edellyttämien toimenpiteiden toteuttamiseen?